

Cahiers du CEFRES

N° 21, Historie vědy a techniky. Historiografie vědy a techniky, komparace vývoje oboru ve Francii a v České republice

Marcela Efmertová (Ed.)

Anna MATALOVA

Historiografie vědy a techniky na Moravě a ve Slezsku

Référence électronique / electronic reference :

Anna Matalová, « Historiografie vědy a techniky na Moravě a ve Slezsku », Cahiers du CEFRES. N° 21, Historie vědy a techniky. Historiografie vědy a techniky, komparace vývoje oboru ve Francii a v České republice (ed. Marcela Efmertová).

Mis en ligne le / published on : mars 2010 / march 2010

URL : http://www.cefres.cz/pdf/c21/Matalova_2001_veda_Morava_Slezsko.pdf

Editeur / publisher : CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

[://www.cefres.cz](http://www.cefres.cz)

Ce document a été généré par l'éditeur.

© CEFRES USR 3138 CNRS-MAEE

Historiografie vědy a techniky na Moravě a ve Slezsku

Anna Matalová

Mendelianum Moravského zemského muzea v Brně

Po roce 1989 došlo k explozi mezinárodních intelektuálních kontaktů. Vědcům se otevřel svět v rychlé a přímé komunikaci, osobní i mediální. V komitétu pro dějiny vědy jsme tehdy uvažovali, zda komitét v otevřeném společenském systému má smysl. Zahraniční zájem o naše historickovědné studie a o spolupráci s tzv. východními institucemi a grantový systém nakonec rozhodly o smysluplnosti centrálního uzlu informačních toků z oboru dějin vědy a techniky prostřednictvím komitétu pro dějiny vědy. Z formálního hlediska se komitét stal automaticky reprezentantem oboru dějin vědy vůči zahraničním institucím.

Zahraniční účastníci brněnské konference Češi, Židé, Němci, která se konala v Moravské galerii, nás motivovali k dokumentaci vývoje vědy na Moravě a ve Slezsku. Účastníci z Rakouska poukazovali na dobře zdokumentované Čechy, což názorně předváděli vysokým stohem publikací a na mizivou hromádku dokumentačních prací o historii vědy na Moravě a ve Slezsku. Upřímný zájem o odstranění nedostatku v kontinuitě vědeckého poznání v kontextu evropské vědy vedl ke vzniku moravskoslezské skupiny odborníků. Po tři roky (1996-1998) jsme vyhledávali a shromažďovali data k historii vědy na Moravě a ve Slezsku. Vycházeli jsme ze skutečnosti, že v mnoha případech jsme byli schopni zrekonstruovat dobový kontext. Proto jsme nechtěli z historických dat sestavovat „telefonní seznamy“, ale vytvářet kontextuální souvislosti. Myslíme si, že budoucího historika může zajímat výběr idejí, které sestavilo malé společenství odborníků z Moravy a Slezska se zájmem o kontinuitu svého oboru na prahu třetího milénia.

První kolokvium o kontinuitě poznání na Moravě a ve Slezsku se soustředilo na konstituování vědních oborů. Institucionalizace vědy, vznik a zánik vědeckých institucí a jejich systémová struktura byly předmětem druhého kolokvia. Kromě klášterů se nám podařilo zapojit školy, muzea, archivy, knihovny a ústavy akademie věd. Třetí kolokvium soustředilo pozornost na jednotlivé nositele nových idejí (včetně osobností, stojících mimo vědecký establishment).

První vědecká společenství tvořily humanistické a patriotické společnosti (Societas incognitorum v Olomouci, 1746 a Société patriotique v Brně, 1780). Tyto společnosti se považovaly za součást

„république des lettres“. Jejich základní myšlenkou bylo vytvoření evropské akademie, která by zajišťovala pohyb myšlenek, objevů a inovací a současně by vytvářela motivační prostředí pro vědeckou kreativitu. Výrazným orgánem těchto snah byl časopis HESPERUS, který vydával Carl Christian André v Brně. HESPERUS měl podtitul Encyclopädische Zeitschrift für gebildete Leser. Soukromá Moravská společnost pro přírodovědu a vlastivědu vznikla v Brně v roce 1794. V roce 1799 se ustavila společnost Přátel přírodovědy a vlastivědy. Zahrnovala studium neživé a živé přírody, vlastivědy a umění.

Model klasické univerzity v Olomouci nenašel na Moravě a ve Slezsku v 19. století následovatele. Na začátku 19. století vznikly na Moravě první vědecké instituce, které byly zaměřeny prakticky. Filozofování mělo být nahrazeno experimenty, inovacemi a industriální podnikavostí. K. k. Mähr.Schles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde byla významnou integrující institucí, která sjednocovala badatele z Moravy a Slezska z nejrůznějších oborů, kteří na stránkách Mittheilungen zachytili problémy, s kterými se věda tehdy potýkala a jak je řešila.

Ve druhé polovině 19. století se vědecká činnost začala specializovat a atomizovat. V šedesátých a sedmdesátých letech se věda na Moravě a ve Slezsku rozvíjela pod silným vlivem humboldtovské vědy. Do mnoha vědních oborů se začala promítat idea vývoje (Entwicklungsgeschichte), která se rozpracovávala především u našich německých sousedů pod vlivem Darwina. V muzejích se hromadily sbírky rostlin a živočichů, výtobytky průmyslu a umění. Prováděla se inventura přírodních zdrojů, aby bylo možné sledovat jejich proměny. Člověk sám si dal odborný úkol napomáhat proměně přírody ze všech sil. Příroda se stala synonymem přerody, jak ji ve svých úvahách zachytil M. Klácel. Dynamičnost a úspěch se stal nutným atributem každé práce. Industrializující se společnost vědu využívala jako výrobní sílu. Heslo Scientia est potentia nebylo hlásáno, ale bylo denně potvrzováno. Vynález a praktické využití parního stroje překonaly vazbu hamrů na vodní zdroj. Import textilu z Anglie likvidoval domácí manufaktury. Selekcí tlak si vynutil strojovou textilní výrobu. V období napoleonských válek začala transformace manufakturní výroby na strojírenské výrobní techniky. Podle D. Boreckého se počet manufaktur na Moravě od roku 1780 do roku 1841 zvýšil na 315 výrobních subjektů, tedy o 41%. Další závody dále vznikaly především v Čechách, manufakturní výroba na Moravě poklesla až na 17% z celkového počtu ČR. Tento jev úzce souvisel s tehdejší odvětvovou restrukturalizací výroby, při níž rozhodující úlohu textilní výroby nahradila výroba strojů a pohonných zařízení.

V druhé polovině 19. století se zformovala kapitalistická společnost, vlastní průmyslová výroba se stabilizovala.

Vědeckotechnické změny přinesly i změny politicko společenských poměrů. Koncem 19. století a začátkem 20. století zasáhl proces industrializace s výjimkou Vsetínska a Žďárska celou Moravu.

Nejvýrazněji byla způmyslněna brněnská aglomerace včetně Hustopečska a moravsko-slezská ostravská průmyslová aglomerace včetně Frýdecko-Místecka a Novojičínska.

V husté a dynamicky se rozvíjející síti výrobních aktivit 20. století dosáhla aplikovaná věda, která až do poloviny 19. století byla teoretické vědě ^{podřazena}, rozkvětu. Výzkumné úkoly už neřešily pouze školy, učené společnosti nebo vědecké akademie. Na mnoha panstvích vznikaly drobné výzkumné stanice, které řešily problémy výroby na společenskou objednávku. Muzejím, archivům a knihovnám klasického typu připadla významná role informačních středisek.

Světové propojení, o něž se před 200 lety snažili humanisté a osvícenci, se dnes díky internetu stalo skutečností. S výjimkou světových výzkumných center už nebude snadné určit místa zrodu a proces šíření vědeckých idejí. Naše moravskoslezská skupina hodnotila prameny k historii vědy, které ještě nebyly ovlivněny virtuální korespondencí. Budoucí historik bude moci podle našeho návodu vyhledat prameny z dějin matematiky, fyziky, chemie, biologie, geologie, mapografie, medicíny, sociologie, práva, jazykovědy, pedagogiky, zemědělství, lesnictví a genetiky.

K vědcům, kteří jsou rodištěm nebo působením spojovány místně s Moravou a Slezskem, patří několik světově uznávaných osobností. Mezi nejvýznačnější vědce se řadí opat a prelát Augustiniánského řádu sv. Tomáše Gregor Johann Mendel (1822- 1884), který vytvořil model přenosu dědičné informace, jehož funkčnost dnes využívají biotechnologie a jejich nová průmyslová odvětví. Doba, kterou zachytil André jako Nos Universitas Dominorum Praelatorum, Baronum, Magnatum et Nobilium se vztahuje k Mendelovu předchůdci opatu a prelátu F. C. Nappovi (1792-1862). Mendel ideově vyrůstá z liberálního vědeckého prostředí otevřeného společenství mladých vysoce motivovaných přírodovědců a techniků, kteří se vydělili z feudálního rámce Zemědělské společnosti, která zrušila svou zemědělskou orientaci uskutečněním industrializace Moravy a Slezska.

Další světově uznávanou osobností spojenou místně s Moravou je Kurt Goedel (1906 – 1978), matematik, logik a filozof, který působil u nás i v americkém Princetonu. Jeho práce se ukázaly být zásadní pro všechny pokračovatele téměř všech částí logiky. B. Švandová na kolokviu v roce 1998 ocenila principiální přínos tohoto významného matematika, logika, fyzika a filozofa, jehož věta o neúplnosti je základní větou matematické teorie modelů. „Věty o neúplnosti, které jsou zásadní pro celou matematickou logiku, obsahují důkaz existence nerozhodnuté věty, která ač pravdivá, připomíná způsobem jakým byla konstruována na syntaktické úrovni formálního systému paradox, velmi podobný paradoxu lháře. Otázka, zda může být řešení jakéhokoli problému převedeno na mechanickou proceduru, tím nebyla rozhodnuta kladně. Nicméně s touto zápornou odpovědí vyšly najevo možnosti, jež nastarovaly ve 40. letech vývoj moderních počítačů.“

Ernst Mach (1838 – 1916) je rodákem z brněnských Chrlíc. J. Novotný na kolokviu v roce 1998 podtrhl skutečnost, že „ Jeho (Machovy) myšlenky inspirovaly Einsteina při vytváření obecné teorie relativity. Na jeho odkaz navazuje brněnská relativistická skupina. Oslavy Machova výročí roku 1988 byly výrazem osvobození naší vědy z dogmatických pout.“

Karel Engliš (1880 – 1961) z Hrabyně u Opavy obohatil ekonomické myšlení svou původní teleologickou teorií. V. Kubeš napsal, že podle Engliše není apriorních čistých pojmů ..., všechny naše myšlenkové výtvořiny jsou, pokud nejsou determinovány jinak, útvary účelové, které nám nejlépe umožňují postihnouti a pochopiti skutečnost. Těmito útvary jsou jen pojmy a pak soudy, ... všechny tyto pojmy tvoří soustavu se všemi souvislostmi a vztahy mezi pojmy, které ji tvoří, myšlenkový řád jako účelový poznávací instrument.“ Engliš na základě své teleologické teorie rozpracoval základní pojmy (ekonomické kategorie) a účelové soubory (typy hospodářských soustav, které charakterizují jednotlivé hospodářské jevy a události), ale také 'tradiční' problémy ekonomické teorie (odpsychologizování teorie mezního užítku). Svě teoretické názory aplikoval i v praktické politice.

Joseph Alois Schumpeter (1883-1950) původem z Třešti, rozpracoval své ideje o podmíněnosti kapitálu a inovací do ucelené společenské teorie, kterou je možno nazvat teorií samolikvidace kapitalismu. Schumpeter předpokládal, že institucionalizace podnikání povede k byrokratizaci inovačního procesu, který může podvázat další ekonomickou dynamiku. Přesun od individuálního vlastnictví podniku k dematerializovanému vlastnictví prostřednictvím akcií zbaví kapitalismus jeho soukromopodnikatelského obsahu. Schumpeter poukázal na to, že ekonomické úspěchy kapitalismu nejsou zaštitěny žádnou „kapitalistickou“ morálně-kulturním vizí. Lidé, kterým kapitalismus svou výkonností poskytne množství volného času, který nemusí trávit ekonomickou činností nutnou k přežití, se přitom budou stále více tázat po mravních základech společnosti. Kapitalismus je podle Schumpetera systém tvořivé destrukce, který, aby mohl tvořit, musí ničit. Ze strany strážců morálně-kulturního systému, třídy intelektuálů, jejíž vznik a rozkvět kapitalismus ekonomicky zajišťuje, vzniká pro kapitalismus největší nebezpečí. Tato třída a dříve nebo později převeze moc do svých rukou, aby realizovala nový systém hodnot, který budou chtít za všech okolností uchránit destruktivních vlivů ze strany ekonomiky. Kapitalismus tak zanikne nikoli v důsledku svých selhání, ale pro své úspěchy. Stačí poukázat na dnešní vysoce institucionalizované formy kapitalistického podnikání a zejména na růst podílu státu na vytvořeném ekonomickém produktu, který v řadě kapitalistických zemí přesáhl padesát procent, abychom pochopili, nakolik byly Schumpeterovy obavy formulované před více než padesáti lety oprávněné či nikoli.

Diskontinuitu v Moravském kontextu vytváří postava sociologa Inocence Arnošta Bláhy , který patřil ve třicátých letech ke světové špičce v hledání jednoty času a řádu ve vývoji společnosti. Současní sociologové nevidí důvod, aby se vraceli k jeho sociologickým studiím o filozofii mravnosti.

V oblasti technických věd vynikl Viktor Kaplan (1876-1934), profesor Německé vysoké školy technické v Brně, konstrukcí turbíny zcela nového typu. N. Urbánková na kolokviu demonstrovala, že nejprve snížením počtu lopatek a zúžením jejich profilu snížil ztráty vzniklé třením, později zkonstruoval lopatky, které se daly za chodu turbíny natáčet a přizpůsobovat změněným průtokovým podmínkám. To umožnilo hospodárně využívat i silně proměnlivé vodní toky.

Stejnou pozornost N. Urbánková věnovala soupisu pramenů odborníka v oblasti vodních staveb a hydromechaniky Antonína Smrčka (1859-1951) z Brodku u Nezamyslic, jehož hydrotechnická laboratoř na české Technice v Brně byla jednou z prvních a nejvýznamnějších ve střední Evropě: „Odtud vyšly Smrčkovy známé pokusy s přepadem přes jezové koruny, s vymíláním podjezí, s násoskami, s přepadem přes rozestavěné přehradu aj. Antonín Smrček byl autorem řady rozsáhlých i menších projektů, např. vodní cesty Plzeň – Regensburg, návrhu úprav dunajských kataraktů od Moldavy po Železná vrata, průplavy labsko-dněsterského se spojením k Dunaji a Odře ad. Podílel se také na stavbách Štěchovické, Luhačovické, Plumlovské, Vranovské a Kníničské přehrad.“

Neodolali jsme, abychom do našich úvah o významných historických postavách nezahrnuli mikulovská léta Jana Ev. Purkyně (1787-1869). V poslední době nás zaujalo nejnovější odborné vyhocení kauzy Purkyně versus Schwann v oblasti původnosti buněčné teorie. Je nám líto, že ve sporu nebyla doceněna Purkyňova koncepce buňky jako generativní jednotky. Z české strany se spor vyhrotil proti Schwannovi jako Purkyňovu konkurentovi. Přitom však Schwannova teorie buněk (Zellentheorie nikoli Zelltheorie) patří do oblasti učení o tkáních (Gewebelehre) zatímco Purkyňova koncepce patří do oblasti teorie buňky. Schwannovo autorství v definici buňky jako základní strukturální jednotky je nesporné, protože Purkyně rozlišoval tři základní strukturální jednotky: tekutou, vláknitou a zrnčkovou. Purkyňovo prvenství spočívá v jeho koncepci primární buňky zárodečné coby kulatého zrnčka (Körnchen) , ze kterého se všechny ostatní buněčné útvary vyvíjejí a jen v některých tláních dosahují tvaru hranaté komůrky (Zelle). Tak Purkyně pronikl svou teorií buňky jako primární jednotky organismu na buněčnou úroveň, zatímco Schwann se svou teorií buňky somatické jako základní strukturální jednotky organismu zůstal na úrovni tkání.

Moravskoslezská skupina uspořádala během tří let (1996-1998) tři kolokvia, na kterých hledala kontinuitu vědeckého poznání na Moravě a ve Slezsku. Kolokvia se uskutečnila 17. října 1996, 5. listopadu 1997 a 20. října 1998 v Moravském zemském muzeu v Brně. Ze všech kolokvií vyšla

rozšířená abstrakta. Rozšířená abstrakta prvního kolokvia měla rozsah 129 stran, druhého 163 stran a třetího 139 stran v češtině. Moravskoslezskou skupinu tvořilo volné uskupení odborníků, kteří chtěli na konci milénia zanechat výpověď o myšlenkách, které prokázaly svou persistenci a prosadily se jako součást ideového kontextu vědy na Moravě a ve Slezsku na přelomu tisíciletí.

Obsah prvního svazku rozšířených abstrakt s bibliografiemi ke kolokviu o Hledání kontinuity vědeckého poznání na Moravě a Slezsku, které vydalo Mendelianum Moravského zemského muzea a brněnská pobočka Společnosti pro dějiny věd a techniky v roce 1996 v Brně.

Švandová B. Matematika.3-8, 1996

Novotný J. K historii brněnské pobočky Jednoty českých matematiků a fyziků. 9-12, 1996

Janák J., A.Pokorný: Chemie. 13-20, 1996

Matalová A.: Počátky studia živých systémů na Moravě a ve Slezsku. 21-23, 1996

Jakrlová J.: Biologové v ústavech Akademie věd na Moravě. 24-26, 1996

Cetl I: Profesor Vladimír Úlehla (1888-1947) a jeho úsilí o rozvoj experimentální biologie na přírodovědecké fakultě Masarykovy univerzity. 27-28, 1996

Brzobohatý R.: Geologie.29-33, 1996

Drápela M.: Moravská a slezská mapografie.34-35, 1996

Šindlář J.: Zdroje a podněty vědeckého vývoje veterinární medicíny na Moravě a ve Slezsku před r. 1918. 36-38, 1996

Rusek V.: Mährische Apotheker in der Wissenschaft. 39-44, 1996

Gregor M.: Moravská sociologie nebo sociologie na Moravě? 45-46, 1996

Vojáček L.: Počátky a rozvoj vědeckého bádání v oboru právních věd na Moravě. 50-51, 1996

Šlosar D.: Jazykověda na Moravě. 50-51, 1996

Kroupa J.: Teze k vytváření moderního vědeckého společenství. 52-54, 1996

Hrabová L.: Vědění - magie - věda. 55-57, 1996

Wondrák E.: K dokumentaci kontinuity historie věd na Moravě a ve Slezsku. 61-68, 1996

Vlachová B.: Pedagogika na Moravě. 61-68, 1996

Müller D.: Bibliografie německých škol v Brně. 69-70, 1996

Kalendovská J.: Vznik a vývoj Masarykovy univerzity v Brně. 71-75, 1996

Krejčí R.: Vznik a vývoj VUT v Brně. 76-78, 1996

Biolková J.: Vývoj vědních oborů na hornicko-geologické fakultě VŠB-TU v Ostravě. 79, 1996

Smutná K.: K archivním pramenům vědeckotechnického zaměření v hospodářské sféře. 80, 1996

Janko J.: Mezi idejemi a institucemi. 81-82, 1996

Květ R.: K proměnám členění brněnských institucí muzejního typu. 88-93, 1996

Obsah druhého svazku rozšířených abstrakt s bibliografiemi ke kolokviu Hledání kontinuity vědeckého poznání na Moravě a ve Slezsku, které vydalo Mendelianum Moravského zemského muzea v Brně a brněnská pobočka Společnosti pro dějiny věd a techniky v roce 1997 v Brně.

Zemědělství, lesnictví, průmysl a školství

Labounek V.: O vědě v zemědělství na Moravě a ve Slezsku. 109-112, 1996

Sedlák J.: Dějepis umění na Moravě a ve Slezsku. 113-119, 1996

Pavlica T.: Podíl vysokého pedagogického školství na rozvoji vědy v ostravské průmyslové oblasti. 120-123, 1996

Biolková J.: Základní tituly k vývoji vysokého školství na severní Moravě a ve Slezsku. 124, 1996

Jirásek Z.: K vývoji vědeckých center v Opavě. 125-128, 1996

Labounek V.: Zemědělství - první obor podrobený vědeckému zkoumání. 7-13, 1997

Novotný G.: Lesnictví v letech 1750-1850, 1997

Borecký D.: Průmyslový rozvoj Moravy. 18-29, 1997

Vlachová B.: Školství na Moravě. 30-43, 1997

Školy, výzkumná pracoviště a vědecká uskupení

Staňa J., I. Boček: Z historie zemědělského zkušebnictví na Moravě. 44-47, 1997

Kostková H.: Šlechtění užitkových rostlin. 48, 1997

Cetl I.: Zdroje, ze kterých vzešla genetika na Moravě. 49-54, 1997

Matalová A.: Deinstitutionalizace vědy na příkladu genetiky v padesátých letech. 55, 1997

Novotný J.: Dokumentace vývoje matematiky a fyziky v Brně. 56-59, 1997

Janák A., A. G. Pokorný: Chemické vědy v dějinách Moravy a Slezska. 60-75, 1997

Pokorný A. G., J. Janák: Chemické vědy v dějinách Moravy a Slezska. 60-75, 1997

Květ R.: O geografii na Moravě a ve Slezsku. 76-79, 1997

Květ R. Poznámky ke geologii. 80-82, 1997

Rusek V.: Farmaceutické školy a vědecká pracoviště. 83-85, 1997

Štědroň M.: Vysoké umělecké hudební školství na Moravě - realizace Janáčkovy ideje. 86-87, 1997

Bajgarová J.: Hudební věda na Moravě. 88-90, 1997

Barová A.: Pěvecká pedagogika na příkladu Jiřího Bara. 91, 1997

Labounek V.: Moravsko-slezské zemědělské školství. 92-95, 1997

Biolková J.: Vývoj Vysoké školy báňské v Ostravě v letech 1945-1995. 96-99, 1997

Šindlář J.: Vývoj organizační struktury Veterinární a farmaceutické univerzity Brno (1918-1997). 100-106, 1997

Urbášek P.: Olomoucká univerzita 1573-1997. 107, 1997

Müllerová D.: K historii nižšího a středního školství jak českého tak německého i židovského na bývalém území moravsko-slezském. 108-110, 1997

Matalová A.: Institucionalizace vědy v Brně. 111, 1997

Muzea, archivy, knihovny

Peigerová J.: Cesta Moravského zemského muzea k vědeckovýzkumnému pracovišti. 112-117, 1997

Květ R.: Vznik zemského muzea na Moravě. 118-119, 1997

Štěpánek I.: Technické muzeum v Brně. 120-121, 1997

Matýsková M.: Vývoj vědeckého bádání v pramenech Zemského archivu v Opavě. 122-128, 1997

Jelínková V.: Vývoj Moravské zemské knihovny. 129-132, 1997

Květ R.: Soupisy vědeckých a odborných časopisů vydávaných na Moravě a ve Slezsku. 133, 1997

Indrová J.: Vědecké časopisy Slezska. 134, 1997

Ústavy Akademie věd ČR

Jakrlová J.: Biologické ústavy Akademie věd. 135-139, 1997

Rybniček K.: Stručné curriculum vitae brněnského pracoviště Botanického ústavu Akademie. 140-141, 1997

Květ R.: Ústav fyziky materiálů AV ČR Brno. 142, 1997

Matalová A.: O historii Biofyzikálního ústavu AV ČR v Brně. 143, 1997

Pešta P.: Ústav pro českou literaturu AV ČR, pobočka v Brně. 144, 1997

Šimsa J.: Matematický ústav AV ČR v Brně. 145, 1997

Doležal J.: Archeologický ústav AV ČR v Brně. 146-147, 1997

Osecká L.: Psychologický ústav AV ČR v Brně. 148, 1997

Květ R.: Ústav analytické chemie AV ČR v Brně. 149, 1997

Významné osobnosti, které byly bibliograficky (selektivně) zpracovány pro třetí díl rozšířených abstrakt pro kolokvium o Hledání kontinuity vědeckého poznání na Moravě a ve Slezsku, které vydalo Mendelianum Moravského zemského muzea a brněnská pobočka Společnosti pro dějiny věd a techniky v roce 1998 v Brně.

Fyzika a matematika

Kurt Goedel (Jan Novotný, Blažena Švandová)

Otakar Borůvka (připravil Jan Novotný, Blažena Švandová)

Antonín Vašíček (Jan Novotný, Blažena Švandová)

Ernst Mach (Jan Novotný)

František Nachtikal (Jan Novotný)

František Klvaňa (Jan Novotný)
Miloš Hamerský (Jan Novotný)
Václav Truneček (Jan Novotný)
Milan Sekanina (Jan Novotný)
Bedřich Pospíšil (Jan Novotný)
Karel Svoboda (Jan Novotný)
Eduard Čech (Jan Novotný)
Antonín Vašíček (Jan Novotný)
František Závíška (Jan Novotný)
Bohuslav Hostinský (Jan Novotný)

Chemie

Otakar Kallauer (Jaroslav Janák, Adolf G.Pokorný)
Vítězslav Veselý (Jaroslav Janák, Adolf G.Pokorný)
Otto Wichterle (Jaroslav Janák, Adolf G.Pokorný)
Jaroslav Janák (Radan Květ)

Obory živých systémů

Johann Gregor Mendel (Anna Matalová)
Edward Babák (Radan Květ)
Vladimír Úlehla (Ivo Cetyl)
Jaroslav Kříženecký (Anna Matalová)
Josef Podpěra (Jan Špaček, Vladimír Vacek)
Karel Hruška (Jiří Šindlář)
Bohumil Sekla (Anna Matalová)
Vladislav Kruta (Zdeněk Franc)

Geografie a montanistika

František Vitásek (Tadeáš Czudek)
František Čechura (Jindra Biolková)

Sociologie

Arnošt Bláha (Miroslav Gregor)

Právní a ekonomické vědy

František Weyr (Ladislav Vojáček)
Karel Engliš (Ladislav Vojáček)
Bohumil Baxa (Ladislav Vojáček)
Joseph Alois Schumpeter (Oldřich Matal)

Vědy o literatuře a umění

Arne Novák (Radan Květ)
Oldřich Králík (Radan Květ)
Leoš Janáček (Svatava Přibáňová)
Franziska Martiensen-Lohmann (Anna Barová)
Jiří Bar (Anna Barová)
Albert Kutal (Radan Květ)
Igor Zhoř (Bronislava Gabrielová, Bohumil Marčák)

Osobnosti židovského původu (připravil Jaroslav Klenovský)

Quido Adler, Berthold Bretholz, Gotthard Deutsch, Adolph Donath, Eduard Donath, Oskar C. Donath, Max Eisler, Moritz Eisler, Leo S. Eitinger, Sigmund Freud, Hugo Gold, Max Grünfeld, Bernard Heilig, Edmund Husserl, Roman Osipovič Jakobson, David Kaufmann, Ignaz Kohn-Konta, Joachim Josef Pollak, Isidore Singer, Moritz Steinschneider, Isaak Hirsch Weiss, Gerson Wolf, Bruno Zwicker
Alois Ignaz Jeitteles (připravila Dora Müller)

Organisátoři vědeckého pokroku

Christian Carl André (Radan Květ)
Franz Cyrill Napp (Anna Matalová)
Alexander Zawadski (Anna Matalová)
František Diebl (Radan Květ)
Christian Friedrich d'Elvert (Radan Květ)
František Palacký (Radan Květ)
Vincenc Prasek (Radan Květ)
Petr rytíř Chlumecký (Jiří Adámek a K. Smutná)
Zdenka Wiedermannová-Motyčková (Bohumila Vlachová)
Věra Bednářová (Bohumila Vlachová)
Josef Konšel (Gustav Novotný)
Josef Ludvík Fischer (Radan Květ) Vladimír Zapletal (Radan Květ)
Jaromír Čižmář (Lilie Černohorská)

Technické vědy

Viktor Kaplan (Naďa Urbánková)

Antonín Smrček (Naďa Urbánková)

Vladimír List (Naďa Urbánková)